

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 27.09.2017 ✓Accepted/Kabul: 03.10.2017

DOI: 10.5505/pausbed.2018.93695

Araştırma Makalesi/ Research Article

SOLON VE TARAFSIZLIK KARŞITI YASASI

Esengül AKINCI ÖZTÜRK*

Özet

Tarafsızlığı ve sosyo-politik istikrarı savunmasıyla ünlü olmasına rağmen, başta Aristoteles olmak üzere bazı antik yazarlar, iç çatışma zamanında tarafsızlığı ve pasifliği yasaklayan bir yasayı Solon'a atfeder. Bu makalede, bunun Solon yasalarından biri olup olmadığı sorusu ele alınacaktır. Solon'un *arkhon* seçilmesine neden olan sosyo-ekonomik durum ve onun tam yetkili bir *arkhon* olarak gerçekleştirdiği reformlara kabaca değinildikten sonra, tarafsızlık karşıtı yasanın varlığına karşı öne sürülen argümanlar etraflıca tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Solon, Tarafsızlık karşıtı yasası, Aristoteles, Plutarkhos, Lysias, Hignett, Goldstein.*

SOLON AND THE LAW AGAINST NEUTRALITY

Abstract

Despite his fame for his neutrality and advocacy of socio-political stability, some ancient authors, most notably, Aristotle attributes a law to Solon that forbids neutrality as well as passivity in times of civil strife. While some strongly argue against the authenticity of the law, some put forward several arguments in favor of its authenticity. After roughly mentioning the economic and social circumstances that lead to both Solon's appointment to an eponymous archonship and his reforms, I will take up the issue of the authenticity of the so-called Solon's law against neutrality and explicate the arguments given on both sides.

Key Words: *Solon, Law against neutrality, Aristotle, Plutarch, Lysias, Hignett, Goldstein.*

M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısı ile M.Ö. 6. yüzyılın ilk yarısı arasında yaşadığı düşünülen Solon, o dönemde Atina'da baş gösteren ekonomik ve siyasi bir krizi çözmesi için, M.Ö. 594'de Atinalılar tarafından *arkhon* seçilerek, tam yetkilerle donatılmıştır. Solon göreve geldikten sonra, her ne kadar pek başarılı olmasa da, daha sonraki yüzyılları dahi büyük ölçüde etkileyen birçok ekonomik ve sosyal reform gerçekleştirmiş, yeni bir takım yasal düzenlemeler yapmıştır. Bunlar arasında belki de en ilginç olanı, özellikle Aristoteles tarafından Solon'a atfedilen ünlü "tarafsızlık karşıtı yasası" ya da "ayaklanma yasası" olarak da bilinen yasadır. Kabaca, bu yasaya göre, herhangi bir iç çatışma veya iç savaş anında taraflardan birisine katılmayarak tarafsız kalan biri, tüm yasal haklardan men edilerek vatandaşlıktan çıkartılmalıydı.¹ Aristoteles'in yanı sıra, diğer antik yazarlar da, Goldstein'in de dile getirdiği gibi, böyle bir yasanın gerçekten Solon'a ait olduğu noktasında hemfikirdirler.² Fakat "tarafsızlık karşıtı" bu yasa, antik yazarların birçoğu tarafından büyük bir şaşkınlıkla karşılanmış, yasayı Solon'un diğer reformları ve anayasa hakkındaki genel yaklaşımı ile bağdaştırmada açıkça zorlanmışlardır. Nitekim Plutarkhos, iç ihtilafları önlemede çok başarılı bulduğu Solon'un, böyle bir yasayı nasıl yaptığını anlamada zorlandığını dile getirir; ama o bu yasayla amaçlanan farklı olduğunu savlayarak, yasayı Solon'un genel siyasi anlayışı ile örtüştürmeye çalışır. Plutarkhos,

*Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, DENİZLİ.

e-posta: eakinci@pau.edu.tr

1 Arist. Ath. Pol. 8.5; Plut. Sol. 20.1. Bu yasayı Solon'a atfeden diğer kaynakların tümü için bkz. Goldstein (1972: 538).

2 Goldstein (1972: 538).

bu yasanın asıl amacının kamu yararına karşı duyarsızlığın ve kayıtsızlığın önüne geçmek olduğunu düşünür.³ Benzer bir fikre sahip olmalı ki, Cicero da artık böyle bir yasanın yürürlükte olmamasından dolayı çok memnun olduğunu söyler.⁴

Ancak ne var ki, eskiçağ bilginlerinin Solon'a atfettiği bu yasa, yarım asırdan beri eskiçağ tarihçileri tarafından sorgulanmış, yasanın gerçekten Solon'a ait olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Bazı tarihçiler söz konusu yasanın aslında Solon'a ait olduğunu kabul ederken, bazıları ise böyle bir yasanın otantikliğinden şüphe eder.⁵ Eski Yunan yasalarının yapısı ve işlevinin değerlendirilmesindeki yeni gelişmeler ve Atina'nın o dönemdeki siyasi ve sosyal durumu hakkındaki son yaklaşımlar çerçevesinde, kimi antik kaynakların güvenilirliği ve ne şekilde yorumlanması gerektiği sorgulanarak, Solon yasaları yeniden mercek altına alınmıştır.⁶ Tarafsızlık karşıtı olan bu yasanın bir Solon yasası olmadığını düşünen tarihçilerin en temel dayanak noktası, Lysias 31'de anlatılan bir yargılama olayında gerek konuşmacı gerekse burada yargılanan Philon'un söylediklerinin, söz konusu bu yasanın Lysias'ın döneminde duyulmadığı anlamına gelmesidir.⁷ Eğer bu doğru ise, o zaman bu yasa aslında Solon'a ait değil, bir şekilde ona atfedilmiş bir düzmedir. Bu makalede, tarafsızlık karşıtı yasanın gerçekten Solon'un yasalarından biri olup olmadığı konusu ele alınacaktır. Tartışmamızın genel düzeni şöyle olacaktır. İlk olarak, o dönem Atina'sında Solon'un *arkhon* seçilmesine neden olan sosyo-ekonomik durum ve yaşanan toplumsal kriz kabaca ifade edilecek ve Solon'u günümüze ulaştıran kaynaklardan, kısaca da olsa, bahsedilecektir. Ardından, Solon'un reformlarına genel olarak değinilecektir. Çalışmamızın ana bölümünde ise, tarafsızlık karşıtı yasanın niteliği, yani ontolojik statüsü hakkındaki argümanlar etraflıca tartışılacaktır.

I

Atina, M.Ö. 6. yüzyılın başlarında, yoksul halk ile zengin ve güçlü toprak sahiplerini karşı karşıya getiren bir iç çatışmanın eşiğindedi. Bu dönemde, bütün Attika hem siyasi hem de ekonomik bakımdan soylu aristokratların (*eupatridai*) kontrolü altına girmişti. Yoksul kesim ise geçimini sağlamak için, zengin toprak sahiplerinden topraklarını kiralayıp, elde edilen hasadın geliriyle toprak kiralalarını ödemeye çalışıyordu. Aristoteles ve Plutarkhos'un da açıkça ifade ettiği üzere, zenginlere bağımlı olarak yaşayan Atinalı çiftçiler (*pelatai* ya da *hektemoroi*)— yani altıda bir adam— gelirlerinin altıda birini toprak sahiplerine kira bedeli olarak vermek zorundaydı.⁸ Fakat bu çiftçiler, zengin toprak sahiplerine borçlarını ödeyememeleri durumunda ise maalesef esaret altında yaşamaya mahkûmdular. Çünkü Antik Yunan tarihinin ilk yazılı yasaları olarak bilinen ve katılığıyla meşhur Drakon Yasaları, borcun tahsil edilememesi durumunda, alacaklıya borç sahibine ve hatta ailesine köle olarak sahip olma hakkı tanıyordu.⁹ Bu yasalar doğrultusunda, bazıları toprak sahiplerinin kölesi durumuna düşerken, bazıları da başkalarına köle olarak satılmıştır. Birçoğu borçları karşılığında eşini ve çocuklarını köle olarak satmak zorunda kalırken, kimileri de alacaklıların zulmünden kurtulmak için mecburen şehri terk etmişti.¹⁰

Yoksulluk ve kölelik halkın büyük bir kısmı için tehdit oluştururken, aristokratlar da bu sorunların, daha önce Megara, Korinthos ve Skythia kentlerinde de meydana geldiği şekilde, ayaklanma ve tiranlıkla sonuçlanmasından endişe duyuyordu. Çünkü Atina, Solon göreve gelmeden yaklaşık otuz yıl önce, olimpiyat şampiyonu Kylon'un başarısızlıkla sonuçlanan bir tiranlık rejimi kurma girişimine sahne olmuştu. Fakat diğer bütün soylular buna şiddetle karşı çıkarak, bu darbe girişimini zor kullanmak suretiyle engellemiş ve sosyal ve politik istikrarı yeniden kurması için Drakon'u *arkhon* olarak göreve getirmiştir. Ancak, Drakon ile birlikte Atina ilk defa kimi bir takım yazılı yasalara kavuşsa da, bu yasalar mevcut ekonomik ve toplumsal düzenin daha fazla bozulmasına neden olmuştur.¹¹

Büyük halk kitleleri (*plethos*) ile soylu seçkinler sınıfı (*gnorimoi*) arasındaki gerilimin gittikçe artmasıyla, Atinalılar "Yedi Bilge" den biri olarak kabul edilen Solon'u M.Ö. 594'de iki tarafı uzlaştırıp, iç karışıklığı önlemesi

3 Bkz. Plut. Sol. 20.1.

4 Cic. Epp. ad Att. x. 1.2.

5 Örneğin, Hignett (1952: 27) bu yasanın Solon'un yasalarından birisi olmadığını savunurken, Bers (1975: 493-99) ise bu yasanın Solon tarafından çıkarıldığını temellendirmeye çalışır.

6 Bkz. Blok ve Lardinois (2006:1).

7 Lys. 31.27.

8 Arist. Ath. Pol. 2.2, Plut. Sol. 13. 4-6. Ayrıca, Forsdyke'ye (2006: 334-5) göre, nüfus artışı ve ticari alandaki yeni gelişmelerden dolayı, alt ve üst tabaka arasındaki karşılıklı ilişkilerde açık bir değişim yaşanmıştır. Önceki dönemlerde, ihtiyaç halinde halkın yoksul kesimine ekonomik olarak yardım eden soylular, söz konusu gelişmelerin yaşanmasıyla beraber, sadece kendi çıkarlarını düşünür hale gelmiş ve fakir halkın iş gücünü kullanarak onları sömürmeye başlamıştır. Benzer şekilde, Bintliff (2006: 321) de artan nüfusun, yoksul kesimi zenginlere bağımlı hale getirdiğini dile getirir.

9 Bu, Drakon yasalarının yoksul halk üzerinde ağır yaptırımlar uyguladığının ve aristokratların çıkarlarının yoksul halk karşısında ön planda tutulduğunun göstergesi olmakla beraber, dönemin mevcut gelenekleriyle de örtüştüğünü gösterir. Drakon Yasaları o kadar sertti ki, Atinalı hatip Demades tarafından "mürekkeple değil, kanla yazılmış" yasalar olarak nitelendirilir; çünkü tüm suçlar ölüm cezası kapsamındaydı. Bkz. Kaya (2016: 277).

10 Plut. Sol. 13.3.

11 Arist. Ath. Pol. 7.1; Osborne (2009: 216).

için hem arabulucu (*diallaktes*) hem de *arkhon* (en yüksek devlet yöneticisi) tayin etmişlerdir.¹² Solon'un *arkhon* tayin edilmesinde, onun Salamis adasının kontrolünü ele geçirmek için Atinalılar ile Megaralılar arasında çıkan çatışmada üstlendiği komutanlık görevi de belirleyici olmuştur. Savaşta genelde başarısız olan Atinalılar, Megaralılar karşısında Solon'un kaleme aldığı "Salamis" adlı şiirle yüreklenererek büyük bir zafer elde etmişti.¹³

Solon hakkında, elimizde, onun kendi şiirlerinin dışında, M.Ö. 6. yüzyıla ait hiçbir kaynak bulunmamaktadır. Solon'un yaşamı üzerine en önemli kaynak olan bu şiirler, bize, sonraki kaynakların yaptığı alıntılar vasıtasıyla fragmanlar şeklinde ulaşmıştır. Kaybolmamış ve Solon'a atfedilen bu fragmanlar otuz adet olup, en yaygın olarak kullanılan baskısı West tarafından yapılmıştır.¹⁴ Solon'un yaşamına dair en eski bilgileri ise Herodotos verir. Herodotos, Solon'un ölümünden yaklaşık bir yüzyıl sonra, onun siyasi ve ekonomik reformlarından ziyade, şair ve filozof tarafını öne çıkarıp, ondan mitolojik bir kahraman ve bilge bir kişi olarak bahseder ama biyografik bir ayrıntı vermez.¹⁵ Dolayısıyla Solon, M.Ö. 5. yüzyılda daha çok bilge kişiliğiyle tanınır. Oysa M.Ö. 4. yüzyıla ait kaynaklar, Solon'un bilgelik yönünden çok, onun siyasi aktivitelerine odaklanır. Nitekim Aristoteles, *Athenaion Politeia*'da, Atina'nın anayasa tarihini konu edinir ve Solon'un yaşamı ve reformlarından da oldukça ayrıntılı olarak bahseder. Fakat Solon'un yaşamı hakkında elimizdeki en detaylı antik kaynak, Solon'un ölümünden yaklaşık olarak yedi yüzyıl sonra Plutarkhos'un yazdığı *Solon'un Yaşamı* başlıklı çalışmadır. Bir biyografi yazarı da olan Plutarkhos, her ne kadar Solon'un şiirleri ve reformları hakkında da kayda değer bilgiler verse de, Solon'u ideal bir devlet adamı ve ahlaklı bir yaşamın temsilcisi olarak görür ve onunla daha çok bu bağlamda ilgilenir.

Solon'un doğum ve ölüm tarihine ilişkin kesin bir bilgi yoktur. Onun yaşamına ilişkin bilgilerin yer aldığı arkaik kaynaklar farklı ifadeler barındırır. Solon'a ve yaşadığı döneme ilişkin en detaylı ve en uzun bilginin yer aldığı Plutarkhos'un biyografisine göre, Solon Hegestratos'un yöneticiliği döneminde, yani M.Ö. 560-59'da vefat etmiştir.¹⁶ Oysa Solon'un siyasi ve yasa koyucu kimliğiyle ilgilenen Aristoteles, Solon'un Peisistratos'un tiranlık rejimi döneminde halen yaşadığını iddia eder.¹⁷ Peisistratos, Komeas'ın *arkhonluğu* döneminde, M.Ö. 561-60'da tiran olarak başa geçmiştir. Öte yandan, Diogenes Laertios'a göre ise, Solon seksen yaşında Kıbrıs'ta ölmüştür.¹⁸ Diğerleri ise onun Salamis'de öldüğünü iddia eder. Bununla birlikte, Solon'un nereli olduğu da tartışma konusudur. Solon'un "Salamis" adlı kendi şiirinde Atinalı olduğunu vurgulayan ifadeler kullanmasına rağmen, Laertios ve Diodorus gibi tarihçiler onun Salamisli olduğunu savunur.¹⁹

Aristoteles ve Plutarkhos, Solon'u doğum ve itibar bakımından en önde gelen soylulardan biri sayarken, servet ve konumu bakımından ise orta sınıfa dâhil ederler.²⁰ Solon'un, her iki sınıfa ait özellikler barındırması, yaşanan krizde tarafsız bir tutum sergileyeceğine işaret etse de, Aristoteles'in Solon'un krizin sorumlusu olarak zenginleri suçladığı yönündeki ifadeleri ise, krizin çözümünde yoksul halkın yanında yer alacağına dair bir gösterge olarak düşünülebilir.²¹ Ancak, Solon'un krizi çözmek uğruna yaptığı reformlar ne zenginleri ne de yoksulları tamamiyle tatmin edici niteliktedir. Solon, bir taraftan ünlü borç affı yasası ile yoksulların borçlarını silip, köleleştirilmiş Atinalılara özgürlüklerini geri verirken, diğer taraftan tamamen aristokratların hâkimiyetindeki toprakların yeniden dağıtılması yönündeki talebi reddetmiştir.²² Bu bağlamda, Solon'un hem yoksul çiftçilerin çıkarlarını hem de aristokratların çıkarlarını koruyarak, bir denge sağlamaya çalıştığını söyleyebiliriz. Solon, Atinalılar ile Megaralılar arasındaki çatışmada açıkça bir taraftan olmasına karşın, aynı tutumu zenginler ve yoksullar arasındaki çatışmada sergilememiştir. Şimdi, Solon'un ekonomik ve sosyal reformlarına bakalım.

12 Solon'un M.Ö. 594 tarihinde göreve getirildiği bilgisi Atina *Arkhon* listesine dayanmaktadır ve dolayısıyla büyük bir olasılıkla gerçeği yansıtmaktadır. Bu liste için bkz. Meiggs ve Lewis (1988: 9-13) ve Rhodes (1993: 120-21). Ayrıca, "Yedi Bilge" olarak anılan grubun varlığına ilişkin ilk kez ne zaman konuşulmaya başlandığı kesin olmasa da, Martin'in (2017: 1) de dile getirdiği gibi, Herodotos ile birlikte bu gruba ilişkin bir farkındalık oluştuğu söylenebilir. Yedi Bilge'nin kimler olduğu kimi kaynaklara göre değişkenlik gösterirken, yaygın olarak kabul gören ilk liste Platon'un *Protagoras* (342e-343a) diyalogunda karşımıza çıkar. Bu listeye göre, Solon yedi bilgeden biridir. Martin (1998: 114-5), yedi bilgenin şair olma, siyasetin içinde bulunma ve önemli konular hakkında bilgeliklerini sergileyerek insanlara yol göstermek gibi karakteristik özelliklerinin olduğunu belirtir. Bu özelliklerin hepsi Solon'da açıkça görülebilir. Şiirlerinden kalan fragmanlar, yasal ve siyasi reformları ile ona atfedilen yasalar ve hem siyasi alanda hem de diğer alanlarda sergilediği bilgeliğine ilişkin anekdotlar bunun en önemli kanıtıdır. Dolayısıyla, Solon hem şair hem önemli bir siyasi ve yasal figür hem de bir bilgedir.

13 Diog. Laet. 1.2. 47.

14 West (1972).

15 Hdt. 1.30.

16 Plut. Sol. 32.3.

17 Arist. Ath. Pol. 14.2.

18 Diog. Laet. 1.2. 62.

19 Bununla ilgili detaylı bir tartışma için bkz. Linforth (1919: 28).

20 Bkz. Arist. Ath. Pol. 5.3. Solon'un doğuştan soylu sayılmasının nedeni, Atina'nın en son kralı olan Kral Kodros'un soyundan geldiğinin kabul edilmesidir. Bkz. Plut. Sol. 1.1. Babasının servetini hayır kurumlarına bağışlaması üzerine, Solon başkalarından ekonomik yardım almak yerine, genç yaşta ticaretle uğraşmaya başlamıştır. Plut. Sol. 2.1.

21 Arist. Ath. Pol. 5.3. Benzer şekilde, Plutarkhos da, Solon'un kendisini zenginlerden ziyade yoksul kesimin bir üyesi olarak gördüğünü ifade eder. Bununla birlikte, Solon'un şiirinin bir dizisinde, zenginleri kötü olarak nitelendirirken, fakirleri iyi insan olarak nitelendirdiğine dikkati çeker. Bkz. Plut. Sol. 3.1.

22 Diog. Laet. 1.45. Solon'un getirdiği borçların affı yasası, "yükten kurtulma" ya da "yükün atılması" anlamına gelen *seisakhtheia*, bir tür tarım reformu olarak geçer. Bu reform ile ilgili detaylı bir çalışma için bkz. Harris (1997: 55).

II

“Atinalılar onun kendilerine yasalar yapmasını istemişler, o da bu yasaları yayınlamış, sonra dünyayı göreceğim diyerek, on yıllık bir yolculuk için denize açılmıştı.”²³ Solon’un kendi şiirleri dışında, yasa koyucu yönü ilk olarak Herodotos’tan alıntılanan bu pasajda karşımıza çıkar. Ancak Herodotos, Solon’un yasa koyucu (*nomothetes*) tarafından ziyade bilge kimliğiyle ilgilendiği için, Solon yasalarının neler olduğuna ya da içeriklerine dair detaylı bir bilgi sunmaz. Solon yasaları, Drakon yasalarında da olduğu gibi, herkesin erişebilmesini sağlamak için, ahşap tabletlere yazılarak, piramit biçimindeki döner çerçevelere yerleştirilip muhafaza edilmeye çalışılmıştı.²⁴ Bazı çağdaş tarihçiler bu konudaki şüphelerini dile getirirse de, bu tabletlerin dördüncü yüzyıla kadar muhafaza edildiğini gösteren deliller mevcuttur.²⁵

Aristoteles’in Solon’a ait *aksonlar* hakkında beş bölümden oluşan (περί τῶν Σόλωνος ἀξόνων) kitabının, Solon’un yasaları hakkında yapılan ilk çalışma olduğu düşünülürse,²⁶ Aristoteles’in yasalara ilişkin bilgiyi bizzat tabletlerin kendisini inceleyerek elde ettiği ve dolayısıyla tabletlerin dördüncü yüzyıla kadar ulaştığını söyleyebiliriz.²⁷ Hatta Plutarkhos’un, biyografisinde, tabletlerin bazı parçalarını Atina’dayken (M.S. 2. yüzyıl) *Prytaneion*’da gördüğünü dile getirmesi, tabletlerin daha da uzun bir süre korunmuş olabileceğini düşündürmektedir.²⁸ Bununla birlikte, Solon yasaları, M.Ö. 410 yılında başlanıp, M.Ö. 400 yılında tamamlanan Atina yasalarının genel tashihiine kadar, tek resmi yasal kod olarak kalmıştır. Revize işlemi sırasında, Solon’un yasalarının kopyalarının papirüse aktarıldığı ve bu nüshaların orijinal Solon yasalarını içermekle beraber, yeni hüküm ve ceza sistemlerinin eklenmiş olma olasılığı da söz konusudur. Çünkü M.Ö. 6. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sikkenin kullanılmaya başlanmasıyla, bazı cezalar para cezasına indirgenmişti.²⁹ Dolayısıyla, Solon yasalarının günümüze ulaşan varyantının ne kadarının orijinal, ne kadarının ise sonradan ekleme ya da sahte olduğu oldukça tartışmalıdır. Solon’un yasalarının orijinalliğini belirlemek, Attikalı hatiplerin sonraki dönemlerde yasa haline getirilen bazı düzenlemeleri Solon’a atfetmesiyle daha da güç hale gelir.³⁰ Bu ve benzeri durumlar, Solon’a atfedilen yasaların hangilerinin gerçekten Solon’un, hangilerinin ise Solon’a ait olmadığı noktasında daha tedbirli ve özenli olmamızı gerektirir.

Tüm bu güçlüklerle rağmen, Eberhard Ruschenbusch’un 1966’da yayımladığı Solon’un yasalarına ait derleme, güvenilir ve literatürde sıklıkla başvurulan kaynakların başında gelir.³¹ Ruschenbusch’un derlemesi, Solon yasalarının ne kadar geniş yelpazeli olduğunu gözler önüne serer. Ruschenbusch, Solon’un yasalarını ya da en azından ona ait olduğunu düşündüğü yasaları dokuz genel başlık altında sıralar. Bunlar, “ceza yasası” (“özel suçlar” ve “toplumsal suçlar” diye bir ayırım yapar), “yargılama yöntemi”, “aile hukuku”, “gayrimenkul üzerine yasal düzenlemeler”, “faiz oranları, borçların hafifletilmesi, borç esareti gibi ekonomik sorunlar üzerine yasal düzenlemeler”, “lüks ve giderlere ilişkin yasalar”, “kamu veya anayasal yasa”, “kutsal şeylere (dine) ilişkin yasa” ve diğer yasalar.³² Çağdaş tarihçiler ise Solon yasalarını genel olarak “ekonomik” ve “anayasal” olmak üzere iki sınıfa ayırır. Bununla birlikte, diğer bazı tarihçiler de, Solon’un bu iki sınıfa da dâhil olmayan kimi yasaları koymuş olma olasılığına dikkati çekerler.³³ Bu bağlamda, “diğer yasalar” diye üçüncü bir sınıf eklemek makul olabilir.

Solon’un ekonomik sorunları çözmek adına getirdiği yasal düzenlemeler, *seisakhtheia* olarak bilinen reformlardır. Bunların en önemlisi, yukarıda da bahsedilen borç affı yasasıdır.³⁴ Ayrıca Solon, borçların iptaliyle beraber, ödenmeyen borçlar için insanların köleleştirilmesini de yasaklamış, ipotek taşlarının söktürülmesi ve

23 Hdt. 1.29.

24 Solon yasalarının yazılı olduğu objeler ya *akson* ya da *kyrbeis* olarak ifade edilir. Bkz. Sckinger (1999: 26) ve Plut. Sol. 25.1. Kimi tarihçilere göre *akson* ve *kyrbeis* birbirinden farklı objeler iken, kimilerine göre ise ikisi aynı objenin farklı şekilde ifade edilmesidir. Onlara göre, ahşap olan *aksonun* aksine, *kyrbeisin* ham maddesi tunç ya da taştır. Bu konuda detaylı bir tartışma için bkz. Sickinger (1999) ve Robertson (1986).

25 Sickinger (1999: 27).

26 Aristoteles’in bizzat kendisinin böyle bir eser yazıp yazmadığı hakkında şüpheler vardır. Tabii ki benzer bir kaygı *Athenaion Politeia* için de söz konusudur.

27 Sickinger (1999: 27-28).

28 Plut. Sol. 25.1. Plutarkhos’un tabletlerin yalnızca bazı parçalarını gördüğünü ifade etmesi iki şekilde yorumlanabilir. Bu ifade ya tabletlerin hepsinin muhafaza edilemediği ya da tabletlerin hepsinin tek bir yerde sergilenmediği şeklinde okunabilir. Sickinger (1999: 29), tabletlerin sergilendiği dört yerden bahseder. Bunlardan biri, Plutarkhos’un tabletleri gördüğü yer olan *Prytaneion*’dur. Diğerleri ise, *Bouleuterion*, *Stoa Basileios* ve *Akropolis*’tir. Bunlar ışığında, ikinci yorumun daha makul olduğunu söyleyebiliriz. *Prytaneion*, seçkinlerin ve misafirlerin toplanıp yemek yedikleri, *Akropolis*’in doğusunda bulunan, tabletlerin sergilendiği kamu binasıdır. Bkz. Robertson (1986: 151).

29 Buckley (2010: 83-84).

30 Sickinger (1999: 24-5).

31 Ruschenbusch’un derlemesine ilişkin kapsamlı ve sorgulayıcı bir çalışma için bkz. Scafuro (2006: 175-80).

32 Bkz. Hölkeskamp, (2005: 281).

33 Noussia-Fantuzzi (2010: 23).

34 Bu reformlara ilişkin ayrıntılı bir çalışma için bkz. Buckley (2010: 90-100) ve Kaya (2016: 278-82).

birçok alanda da ihracatın yapılmaması için yasalar çıkarmıştır. Öte yandan, Solon'un yaptığı anayasal reformların başında, toplumu yıllık gelir düzeylerine göre dört sınıfa bölüp, her sınıfa farklı kamusal sorumluluklar vererek, mevcut toplumsal yapıyı tekrar düzenlemesi gelir.³⁵

Gelir düzeyi dikkate alınarak belirlenen toplumsal sınıflar şu şekildedir. Yılda 20.000 kg (500 *medimnoi*) veya daha fazla buğday üreten zengin toprak sahipleri *pentakosiomedimnoi* olarak adlandırılırdı. 12.000 kg (300 *medimnoi*) buğday elde eden ve at sahibi olanlar *hippeis* (atlılar), 8000-12.000 kg (200-300 *medimnoi*) buğday elde eden ve bir çift öküz sahibi olanlar *zeugitai* (küçük çiftçiler) olarak adlandırılırken, zenginlerin topraklarında işçi olarak çalışan ve halkın büyük bir kısmını oluşturan yoksul vatandaşlar ise *thetes* (fakir köylüler ve toprağa bağlı köleler) sınıfını oluşturmaktaydı.³⁶

Pentakosiomedimnoi, *arkhon* gibi en yüksek siyasi mevkilerde görevlendirilen tek sınıftır. *Hippeis* savaş süvarisi olarak görev alırken, *Zeugitai* ise ağır silahlı asker (*hoplites*) olarak görev yapardı. Ama fakirlerden oluşan *thetes* sınıfının ise ancak halk meclisinde (*ekklesia*) oy kullanma ve halk mahkemesinde (*Heliia*) jüri olarak görev yapma hakları vardı. İlk üç sınıf tasarımı ya da önerileri, ana mecliste ele alınmasından önce, inceleyip denetleyen Dörtüzlük Meclisi'nde (*Boule*) yönetime katılabilirken, *thetes* bu mecliste görev yapamazdı.³⁷

Solon'un özel alandan kamu alanına kadar birçok uygulama getirdiği düşünülürse, "diğer yasalar" kategorisine daha çok cenazeye ilişkin düzenlemeler, ölünün arkasından kötü konuşulmasını ya da kamu ve dini binaların yakınında oturulmasını yasaklayan uygulamalar ve dullara ilişkin normlar sokulabilir.³⁸ Fakat bu makalenin konusu olan Solon'un "tarafsızlık karşıtı yasası", diğer yasalara nazaran çok daha tartışmalı bir yasa olduğu için, tarihçiler tarafından bu üç sınıftan birine açıkça dâhil edilmemiştir. Böyle bir sınıflandırmaya dâhil edilebilmesi için, öncelikle bu yasanın Solon'a ait olup olmadığı belirlenmelidir. Öyleyse şimdi bu tartışmayı incelemeye çalışalım.

III

Solon'un Atina'daki iç çatışmayı, bir tarafın çıkarlarını diğerinin önünde tutmayarak çözme çabaları, onun mevcut geleneksel uygulamalardan ayrıldığını göstermesi bakımından önemlidir.³⁹ Dahası, onun siyasi ve ekonomik düzeni sağlamak için yaptığı reformlar, Atina'nın demokrasiyle tanışmasında önemli bir adım teşkil eder. Ancak, Solon'un iç çatışmaya karşı bu tutumu ve toplumsal istikrarı sağlama girişimleriyle pek de örtüşmediği düşünülen bir yasa, yani tartışmalı "tarafsızlık karşıtı yasası", başta Aristoteles olmak üzere birçok eski çağ bilgini tarafından Solon'a atfedilmiştir. Aristoteles'e göre, "kent'in çoğunlukla iç çatışmada olduğunu ve vatandaşların bir kesiminin duyarsızlıktan meseleleri şansa bıraktığını gören Solon, özellikle bu tür davranan insanlara karşı bir yasa hazırlar." Aristoteles, iç çatışma sırasında vatandaşların tarafsız kalmasını kesinlikle yasaklayan bu tartışmalı yasa, yukarıdaki ifadesinin hemen ardından, *Athenaion Politeia*'da şöyle aktarır:

ὅς ἂν στασιαζούσης τῆς πόλεως μὴ θῆται τὰ ὄπλα μηδὲ μεθ' ἐτέρων, ἄτιμον εἶναι καὶ τῆς πόλεως μὴ μετέχειν.⁴⁰

"Kentteki bir iç çatışma esnasında, her kim silaha sarılmaz ve bir tarafın safında yer almazsa, hakları elinden alınacak, şerefi lekelenen (*atimos*) ve *polis*'in bir vatandaşı olarak kalmasına izin verilmeyecektir."

Aristoteles'in bu yasağı bir alıntı şeklinde tırnak işaretleri içinde ifade etmesi, yasanın orijinalinden doğrudan aktarıldığı izlenimini vermektedir. Ama bu, tarihçiler arasında, yasanın statüsüyle ilgili anlaşmazlığı doğuran nedenlerinden birisidir.⁴¹ Aristoteles'in ifade ettiği şekliyle, yasa yalnızca iç çatışmada tarafsız kalanların değil, aynı zamanda çatışmada aktif olarak yer almayanların haklarını da ellerinden alarak vatandaşlıktan çıkarır. Antik devirde bu yasanın Solon'a ait olduğu kabul edilse de, bazıları tarafından, daha önce de ifade edildiği gibi, tuhaf

35 Solon'un sisteminin ayırt edici özelliği, kimlerin hangi kamu görevlerini yapacaklarını belirlemede ve toplumu sınıflara ayırmada, "doğum" yerine, "geliri" esas almasıdır. Bu da, aristokratik rejimin yerini timokrasinin aldığını göstermesi bakımından önemlidir. Bkz. İplikçioğlu (2015: 29).

36 Arist. Ath. Pol. 7.3.

37 Tekin (2016: 84).

38 Noussia-Fantuzzi (2010: 41).

39 Aristoteles, Solon'un yalnızca taraflardan birinin çıkarlarına hizmet edip, tiran olarak başa geçme şansını reddederek, iki tarafın takdirinden ziyade hoşnutsuzluğunu kazandığını söyler. Ona göre, Solon için asıl önemli olanın kent'in güvenliğidir. Bkz. Ath. Pol. 6. 3. Benzer şekilde, Plutarkhos, Solon'un tarafsızlığını şöyle ifade eder: "...o, ne zenginlerin adaletsizlikleriyle birlikte anılabilir ne de yoksulların ihtiyaçları ile uğraşır" (Plut. Sol. 14.1). Laertios da Solon'un tarafsızlığını belirtmek için şu ifadelerle yer verir: "Ayaklanma sırasında ne kenttekilerin, ne ovadakilere ne de kıydakilerin arasında yer aldı" (Diog. Laet. 1.58).

40 Ath. Pol. 8.5.

41 David (1984: 134).

ya da şaşırtıcı olarak nitelendirilmiştir.⁴² Plutarkhos da bunlardan biridir; ama ona göre Solon'un yasalarının asıl amacı gizemle örtülmüştür. Dolayısıyla, yasanın ardında yatan nedeni bilmeyen birisi, onu tuhaf ya da akıl dışı bulabilir.⁴³

Çağımız tarihçileri için, yasanın asıl amacı gizemli olsun ya da olmasın, bu yasanın gerçekten Solon'a ait olup olmadığı, antik yazarların düşündüğünün aksine, son derece tartışmalıdır. Kimi eski çağ tarihçileri yasanın orijinal bir Solon yasası olduğunu kabul ederken, bazıları ise bu yasanın Solon'un çıkardığı yasalar arasında olmadığını savunur. Bu uzlaşmazlığa dair argümanların büyük bir kısmı, Atinalı hatip Lysias'ın (M.Ö. 440-380) bir konuşması etrafında şekillenir. Özellikle Hignett başta olmak üzere, kimi tarihçiler, Lysias 31, *Philon'a Karşı'yı* temel alarak, Solon'a atfedilen bu yasanın bir şekilde sonradan uydurulduğunu ve dolayısıyla onun bir Solon yasası olmadığını iddia eder. Hignett, *A History of the Athenian Constitution to the End of the Fifth Century B.C.* başlıklı kitabında, Aristoteles'in Solon'a atfettiği yasanın otantik olduğuna dair hiçbir delilin olmadığını öne sürer. Ona göre, elimizde Lysias 31 olmamış olsaydı, böyle bir yasanın Solon'a ait olduğuna inanmaya muhtemelen hala devam edecektik.⁴⁴

Lysias 31, M. Ö. 403-401 yılları arasında, Atina demokrasinin yeniden inşasından sonra yazılmıştır. Lysias 31, *Philon'a Karşı*, Lysias'ın *dokimasia* konuşmaları arasında yer alır ve dolayısıyla Philon'un beşyüzlü meclisine üyeliğinin devamının uygun olup olmadığını sorgulandığı bir konuşmayı içerir.⁴⁵ Lysias'ın Philon'a karşı suçlamaları, Philon'un Otuzlar olarak bilinen Otuz Tiran dönemindeki bir iç çatışma ve sonrasında yaşanan gelişmelerde sergilediği tartışmalı tutuma dayanır.

M.Ö. 404 yılında, Atina yine çalkantılı bir dönemden geçiyordu. Atina ve Sparta arasında gerçekleşen ve Sparta'nın zaferiyle sonuçlanan Peloponnesos Savaşı sonrasında, Atina yönetimini Sparta yanlısı otuzlar devralmış ve Atina'da savaştan önce hâkim olan demokrasi, yerini oligarşiye bırakmıştı. Otuzlar, birçok Atinalı'nın ölümüne neden olurken, halkın yarısından fazlasını da şehrin dışına sürmüştür. Philon da sürgün edilenler arasındadır.⁴⁶ Sürgün edilen halkın bir kesimi Otuzlar'a karşı ayaklanarak, onların önde gelen üyelerini öldürmüşlerdi. Otuzlar yönetiminin devrilmesinden sonra, Atina yönetimine "Onlar" olarak bilinen yeni bir oligarşi yanlısı birlik geçmişti. Atina'ya demokrasiyi Thrasybulos'un önderliğinde yeniden getirmeye çalışan sürgün Atinalı halk ile mevcut oligarşi düzenini muhafaza etmeye çalışan "Onlar" arasındaki çatışma ise halen devam etmekteydi. Philon ise çatışmada bu iki taraftan birinde yer almak yerine, yakınlardaki Oropos kentine kaçmıştı.

Dolayısıyla, Philon'un burada tam olarak suçlandığı konu, Atina'da kalıp oligarşiye desteklememesi değil, demokrasi karşıtı ayaklanmaya göçmenlerin (*metoikoi*) gösterdiği duyarlılığı dahi göstermeyip, çatışma anında şehri bilinçli olarak terk ederek vatandaşlık yükümlülüklerinden kaçmasıdır.⁴⁷ Diğer meclis üyelerini ikna etmeye çalışan konuşmacı, Philon'un bundan dolayı meclis üyeliğinin düşürülmesini talep eder. Fakat konuşmacı Philon'a bu suçu atfederken, Solon'a ait olduğu düşünülen tarafsızlık karşıtı yasasına her hangi bir atıfta bulunmaz ve hatta böyle bir davranışı cezalandıran bir yasanın olmadığını da açıkça ifade eder. Ayrıca, Philon da, kendini savunmak için, herhangi bir yasayı çiğnemediğini ve bir kriz anında şehri terk etmeyi yasaklayan bir yasanın da olmadığını ayrıca vurgular. Buna tepki olarak, konuşmacı, böyle bir yasanın konulmamış olmasının ardında yatan temel sebebin, hiçbir yasa koyucunun herhangi bir vatandaşın Philon'un işlediği kadar büyük bir suç işleyeceğini hayal bile etmemiş olmasıdır, *der*.⁴⁸ Ancak bu, tarafsızlığa karşı olan söz konusu yasanın aslında Lysias döneminde haberdar olunmadığı anlamına gelir. Hignett'e göre, Lysias'ın korpusunda yer alan ve Philon'a karşı açılan işte bu dava, Solon'a atfedilen tarafsızlığa karşı yasanın aslında otantik olmadığını gösterir.⁴⁹

Fakat Jonathan Goldstein, Hignett'in düşündüğünün aksine, Lysias 31'in aslında yasanın gerçek olduğuna dair önemli bir delil teşkil ettiğini savunur.⁵⁰ Goldstein, burada, Hignett'in temellendirmesinin dönemin gerçeklerini, Philon'un davasının doğasını ve bir avukatın konuşmasında daima mevcut olabilecek retorikleri göz ardı ettiğini ileri sürer. Ona göre, Philon'un döneminde cereyan eden olayların içyüzünü kesin olarak saptamak çok da kolay

42 Solon'un *tarafsız biri* olarak nam saldığı düşünülürken, yasanın şaşkınlıkla karşılanması oldukça doğaldır.

43 Plut. Sol. 4.4.

44 Hignett (1952: 27), benzer bir iddiayı 1907'de Charles Gilliard'ın da gündeme getirdiğini ifade eder. Ayrıca bkz. Sagstetter (2013: 36).

45 Fakat burada Philon aleyhine konuşmayı aslında Lysias değil *Boule*'nin bir üyesi yapmıştır. *Dokimasia*, bilindiği üzere, kamu görevlilerinin atandıkları pozisyona uygun olup olmadıklarının ya da onlara verilen kamu görevini üstlenme haklarının bulunup bulunmadığının hukuken incelenmesidir. İncelemenin sonuca bağlanmasında, yargıçlar kararlarını herhangi bir mevcut yasaya dayandırmak zorunda değillerdi. Herhangi bir kişiyi kamu görevinden men etmek için, kendi siyasi ya da etik ilkelerine başvurabilirlerdi. Bununla birlikte, o kişinin göreve uygun olmadığını kanıtlamanın en kestirme yollarından birisi, mevcut bir yasaya başvurup, onun mevcut yasayı çiğnediğini göstermektir. Bkz. Goldstein (1972: 540).

46 Goldstein (1972: 539-540).

47 Lys. 31.29.

48 Lys. 31. 27; Teegarden (2014: 158).

49 Hignett (1952: 26-27). Ayrıca, bazıları bu yasanın Lysias'ın zamanında gerçekten de bilinmediğini savlar. Ancak bu, gerçekten varolan bir yasanın zamanla unutulmaya yüz tuttuğu anlamına gelebileceği gibi, böyle bir yasanın aslında var olmadığı anlamına da gelir. Dolayısıyla, yasa Lysias'ın zamanında bilinmiyor olabilir, çünkü ya artık kullanılmadığı için unutulmuş ya da Atina demokrasinin yeniden inşasından sonra revize edilen yasa tüzüğünde Solon'un yasasına yer verilmemiş olabilir. Bkz. Wolpert (2002: 162).

50 Goldstein (1972: 539-40).

değildir. Çünkü döneme ait kaynaklar yetersiz olduğu gibi, onların güvenilirlikleri de tartışmaya açıktır. Ancak, kesin olan şudur ki, Solon'un yasası, yalnızca iç çatışma anında olay yerinde bulunmasına rağmen, çatışmada tarafsız kalıp, aktif olarak yer almayanlara uygulanabilir. Bu bağlamda, Goldstein, aktarılan bilgilerin Philon'un çatışma anında olay yerinde olmadığını ima ettiği için, Solon'un yasasının onun davasına uygulanamayacağını ileri sürer. Daha önemlisi, Goldstein, Lysias 31'in M.Ö. 403'te yürürlüğe konan af uygulamasından sonra yazılan dört "dokimasia" konuşmasından biri olduğuna dikkat çekerek, af uygulamasının bu gibi davalarda sanıkların yasa ihlaliyle suçlanmasını zora soktuğunu belirtir. Çünkü sanık, böyle bir durumda yargının temelinde af şartlarını ihlal ettiğini iddia edebilir. Dolayısıyla, bu dönemde, yargıçlar sanıkları yasa ihlaliyle suçlamaktan sakınımlardır. Öyleyse, Goldstein'e göre, Philon'un davasındaki konuşmacı, af kanunlarının ihlal edilmesinden kaçınmak için, yasaya kimi bir takım kelime oyunları üzerinden örtük bir şekilde atıfta bulunmuştur. Ayrıca, konuşmadaki bazı ifadelerin yasanın içeriğinde yer alan ifadelerle örtüştüğüne de dikkati çeken Goldstein, Philon'a karşı yapılan suçlamalarının aslında yasaya dayandığını savunur. Bu da, ona göre, yasanın otantik olduğunu ve o dönemde Atinalılar tarafından da açıkça bilindiğini ortaya koyar.⁵¹

Ama Hignett ile aynı tarafta yer alan Ephraim David, Goldstein'in Lysias'ın konuşmasında yer alan ifadeler ile yasada geçen ifadeler arasında iddia ettiği benzerliğin, yalnızca basit bir tesadüften ibaret olabileceğini vurgular. Dolayısıyla David'e göre, Lysias 31 ne yasanın gerçekliği lehinde ne de aleyhinde yeterli delil teşkil ettiğinden, bu tartışmanın dışında bırakılması gerekir.⁵² Benzer şekilde, Victor Bers de, Lysias 31'in yasanın Solon'a ait olup olmadığını belirlemede temel alınmaması gerektiği hususunda David'e katılır. Ama Bers, David'ten farklı olarak, yasanın gerçek olduğunu düşünür: "Solon'un yasası, bize garip geldiği kadar, eski çağdakilere de garip gelmiştir. Bu nedenle, dördüncü yüzyıl propagandası olması çok da akla yakın değildir. Yasa, ...kesinlikle hayal gücünü gösterir ve altıncı yüzyıl yasa koyucuları arasında yalnızca Solon ve Kleisthenes'e uygun gözükmektedir."⁵³ Bers, Solon'un yasasının amacının, Solon öncesi dönemde zenginlere olan borçlarından ötürü korku içinde yaşayan halkı, kendi reformlarını desteklemeye ve onun rejiminde aktif bir şekilde yer almaya cesaretlendirmek olduğunu iddia eder.⁵⁴

Ayrıca Bers, Philon'un davasında Solon'un yasasından niçin bahsedilmediğini de şöyle açıklamaya çalışır. Bu davada Solon'un tarafsızlık karşıtı yasasına atıfta bulunmak, Philon ile benzer durumda olan diğer meclis üyelerini telaşlandırabileceği gibi, özellikle oligarşi yanlısı vatandaşların da tepkisini çekerek, muhtemel bir yargılanma korkusuyla başkaldırmalarına zemin hazırlayabilirdi. Bununla birlikte, böyle bir davada bu yasaya da göndermede bulunmak, kısa bir zaman önce sonlanmış olan iç çatışmada demokrasi karşıtlarının da yasalara saygılı kişiler olduğunu kabul etmek anlamına da gelir ki, bu çok da arzulanan bir şey olmayacağı gibi, o kişiler hakkındaki gerçeği de yansıtmayacaktır.⁵⁵

Tarafsızlık karşıtı yasasının otantik olmadığı iddiasını temellendirmeye çalışan bir diğer önemli argüman şudur: Söz konusu yasa, Solon'un genel siyasi duruşu ve yaptığı diğer reformlarla açıkça örtüşmemektedir. Buna göre, iç çatışma anında taraflardan herhangi birinin yanında yer almayı, aksine pasif kalanları cezalandırmayı amaçlayan bu yasa, öncelikli olarak tarafsız duruşuyla meşhur Solon'un kendisini de kapsamaktadır. Dolayısıyla tarafsızlığın simgesi haline gelmiş olan Solon'un, böyle bir yasa yapmış olması, kendi kendisini de tehlikeye sokacağı gibi, onun toplumsal meselelere ilişkin genel yaklaşımıyla da çelişecektir. Solon, bazı şiirlerinde iç savaşlardan hoşnut olmadığını yakınarak dile getirdiği gibi, çıkmasını hiç istemediği iç çatışmalarda ve özellikle politik başarılarında takındığı "tarafsız olma" vasfını yüceltir hem de bundan övünerek bahseder.⁵⁶ Öyleyse, bir kriz ya da iç çatışma sırasında tarafsız kalacakları yargılayacak bir yasanın bizzat Solon tarafından çıkartılmış olması düşünülemez.

Fakat Solon'un siyasi tutumu ile bu yasa arsında olduğu düşünülen çelişki iki şekilde aşılabılır. Bunlardan ilkinde, Solon'un yasasının aslında içteki değil, aksine dış düşmanları hedef aldığı dile getirilerek, Solon'un böyle bir yasayı uygulamaya koymasının herhangi bir çelişki içermediği ortaya konabilir.⁵⁷ Bu, aynı zamanda, Solon'un zenginlerle yoksullar arasındaki iç çatışmada tarafsızlığını korurken, Atinalılar ile Megaralılar arasındaki dış çatışmada ise Atinalılar'ın yanında yer almasına da ayrıca bir açıklık getirir. İkincisinde ise, tıpkı Van't Wout'un da yaptığı şekilde, Solon'un yasasında geçen "silaha sarılmak" ifadesi yeniden yorumlanarak, yasanın aslında tarafsızlığı cezalandırmak yerine teşvik ettiği öne sürülebilir. Nitekim Van't Wout'a göre bu yasa, çatışmalarda tarafsızlık temelinde aktif bir şekilde yer almayı cesaretlendirir ki, Van't Wout buna belki de haklı olarak "aktif tarafsızlık" der.⁵⁸ Bu nedenle, Solon'un böyle bir yasa yapmış olmasının, kendi siyasi duruşuyla çelişeceği fikri

51 Goldstein (1972: 542).

52 David (1984: 130).

53 Bers (1975: 495-6), Ancak Bers burada, haklı olarak, Kleisthenes üzerine kaynaklarımızın Solon'ununkilerden kısmen daha iyi olduğunu ve bu yüzden Kleisthenes'e ait bir yasanın kayıt dışı kalma ihtimalinin düşük olduğunu belirtir.

54 Bers (1975: 494-95).

55 Benzer bir sunum için bkz. Teegarden (2014: 159).

56 Bu tür şiirlerinden bazı fragmanlar için bkz. Teegarden (2014: 160-61).

57 Gouschin (2016: 102).

58 Van't Wout (2010: 290).

üzerinden, yasanın otantik olmadığı sonucunu çıkaran (bir önceki paragraftaki) *a priori* usamlamanın— yani dedüktif (tümdengelimle dayalı) akıl yürütmenin— aslında çok da makul olduğu söylenemez.

Ephraim David de Solon'a atfedilen bu yasanın otantik olmadığına dair önemli argümanlar geliştirmiştir.⁵⁹ Onun en önemli argümanı şudur. Tarafsızlığa karşı olan bu yasa, Solon'un halkın büyük bir kesimini oluşturan yoksulların (*thetes*) Halk Meclisi ve Halk Mahkemesi'nde yer alabilmelerini sağlayan siyasi reformlarıyla tutarlı değildir. Şöyle ki, Solon'a ait olduğu öne sürülen yasadaki "silaha sarılma" ifadesiyle, hafif silahlar değil, askeri manada ağır silahlar kastedilmektedir. Ancak bu, çok açık olarak, yoksul kesimin zaten bu tür silahları karşılayacak durumda olmadıkları için, bir çatışma anında isteseler de silaha sarılamayacaklarını ve dolayısıyla vatandaşlıktan çıkarılma tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceklerini ima eder ki, bu da Solon'un *thetes* olarak adlandırılan sınıfa siyasi haklar tanıma girişimini de tamamen boşa çıkarır. Solon'un, *thetes* sınıfının da Atina'nın sosyo-politik yaşamına aktif olarak katılmasını istediği ve bunun için de kimi bir takım yasalar yaptığı göz önünde bulundurulursa, onun tarafsızlığı yasaklayan bir yasa çıkarmış olması kesinlikle beklenemez.⁶⁰ Ancak, Bers'in de belirttiği üzere, burada ağır silahlanma ile kastedilenin ağır silahlar kuşanma olup olmadığı açık değildir.⁶¹ Bununla birlikte, David'in iddia ettiğinin aksine, askeri bir ifade olan "silaha sarılma" burada metaforik de olabilir. Öyleyse, David'in yasanın otantikliğine karşı ortaya attığı bu argüman da diğerleri gibi problemlidir.

Yasanın orijinal bir Solon yasası olmadığını savunan bir diğer etkili argüman ise, yasanın otantik olduğu kabul edildiği takdirde, Solon için istenmeyen sonuçlar doğuracağı düşüncesi üzerine kuruludur. Bu argümanı geliştiren Teegarden, yasanın Solon'un kurduğu anayasal düzenin yıkımına zemin hazırlayacağını ve hatta yıkılmasını kolaylaştıracağını savunur. Ona göre, yasa ayaklanmayı da, çatışmayı da yasaklamaz. Yasanın nihai amacı, taraflar arasındaki çatışmanın bir sonuca ulaşmasını sağlayıp, siyasi istikrarı ve düzeni sağlamaktır. Ancak, halkın yasaya uyması demek, çatışmanın çoğunluğun desteğini arkasına alan tarafın zaferiyle sonuçlanması demektir. Yani ayaklanma veya darbe girişimlerinde halkın çoğunluğunun desteğini alanlar galibiyetle ayrılmış, istedikleri rejimi kolaylıkla kurabilirler. Dolayısıyla eldeki tartışmalı yasa, Solon'un kendi rejimi için de bir tehdit teşkil eder. Oysa bunun farkında olabilecek bir birikime sahip olan Solon, kendi rejiminin bu şekilde yıkılmasına neden olacak bir yasayı düzenlemek istemeyecektir ve muhtemelen de düzenlememiştir. Teegarden bu savını desteklemek için özellikle şu üç husus üzerinde durur. Solon, halkın çoğunluğunun desteğini almasına karşın, Peisistratos'un tiranlık rejimine şiddetle karşı çıkmıştır; ayrıca o, halkı özgürlüklerinden vazgeçmemeleri ve Peisistratos'un iktidara gelmesini önlemeleri gerektiğine ikna etmeye çalışmış ve iktidarı devrildikten sonra, şehri terk etmek yerine, Atina halkına kendi esaretlerine zemin hazırladıklarından, öfke kusan şiirler de kaleme almıştır. Şimdi, Teegarden'e göre, eğer yasa gerçek ve halkın çoğunluğunun desteğini kazananın istediği rejimle siyasi düzeni sağlayabileceği anlamına geliyorsa, o zaman Solon'un Peisistratos'un iktidarı ele geçirmesi üzerine yukarıda belirtilen eylemleri sergilememesi ve bu kötü sonucu kabullenmesi gerekirdi. Oysa Solon, yukarıda belirtildiği şekilde hareket etmiştir; bundan dolayı, ona atfedilen tarafsızlık karşıtı yasası Solon'a ait değildir.⁶²

Bu argümanın makul ve savunulabilir olması, gerek yasanın gayesinin gerekse o zamanki tarihsel gerçeğin ne olduğunun hatasız bir şekilde tespit edilmiş olmasına bağlıdır. Teegarden, yukarıda da ifade edildiği üzere, yasanın asıl amacını Atinalılar'ı yönetecek olan rejimin çoğunluğun desteğini almayı garanti altına almak olarak belirler. Oysa bu problemlidir; çünkü yasanın asıl amacının ne olduğu hususunda bir fikir birliği bulunmadığı gibi, yasanın gerçek maksadını belirleyecek, bir takım *a priori* akıl yürütmelerin dışında, herhangi bir somut delil de bulunmamaktadır. Ne yazık ki, elimizde, yasanın gerçekten neyi hedeflediğine dair ne Plutarkhos ve Bers'in söylediklerini ne de Teegarden'in belirlenimini bütünüyle doğrulayacak kayıt altına alınmış bir tarihi olgu ya da kanıt mevcuttur.⁶³ O halde, Teegarden'in yasanın amacı hakkında yaptığı saptama sadece bir varsayımdan ibaret olduğu için, onun yasanın otantikliğini reddeden çıkarımının çok da ikna edici olduğunu söyleyemeyiz.

Sonuç olarak, tarafsız kalabilme vashyla ünlenen Solon'un, bir kriz anında tarafsızlığı yasaklayan bir yasa çıkarmış olmakla anılması, antik devirde olduğu kadar, çağdaş dönemde de ilgi kaynağı olmuştur. Ancak eskiçağ düşünür ve tarihçileri, böyle bir yasanın gerçekten Solon'a ait olup olmadığıyla değil, tuhaf ve bir o kadar da gizemli buldukları bu yasanın ruhuyla, yani içeriğiyle ilgilenmişlerdir. Oysa çağımız tarihçileri daha çok yasanın otantikliğini sorgular. Bazıları yasanın orijinal bir Solon yasası olmadığına, bazıları ise olduğuna dair önemli ama pek de etkili olmayan argümanlar tedarik eder. Fakat her iki tarafın tezleri de iyi bir temelden yoksundur. Dolayısıyla tarafsızlık karşıtı yasası, içeriği bakımından olmasa da, otantikliği konusunda çağımız tarihçileri için de *gizemini* hala korumaktadır.

59 David (1984: 134-35).

60 Gerek bu argümanın gerekse David'in bahsi geçen diğer argümanlarının daha ayrıntılı bir sunumu için bkz. Teegarden (2014: 164-66).

61 Bers (1975: 493).

62 Teegarden (2014: 168-170).

63 Bkz. Plut., Sol. 20.1; Bers (1975: 494-95). Ayrıca, yasanın amacının ne olduğu hakkında çok daha farklı ve bir o kadar da ilginç bir inceleme için Bkz. Van't Wout (2010: 295-9).

KAYNAKÇA

- Aristoteles (1935). **Athenaion Politeia**, (The Athenian Constitution, The Eudemian Ethics, on Virtues and Vices, çev. H. Rackham), Londra: Loeb.
- Bers, V. (1975). "Solon's Law Forbidding Neutrality and Lysias 31", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, 24/3, 493-8.
- Bintliff, J. (2006). "Solon's Reforms: An Archaeological Perspective", **Solon of Athens: New Historical and Philological Approaches**, (Ed: J. H. Blok and A. P. M. H. Lardinois), Brill Academic Publishers, Leiden.
- Blok, J. And Lardinois, A. (2006). "Introduction", **Solon of Athens: New Historical and Philological Approaches**, (Ed: J. H. Blok and A. P. M. H. Lardinois), Brill Academic Publishers, Leiden.
- Buckley, T. (2010). **Aspects of Greek History 750–323 BC: A Source-Based Approach**, Routledge, London & New York.
- Cicero, M. Tullius. (1903). **Epistulae ad Atticum**, (Ed.L. C. Purser), Oxford.
- David, E. (1984). "Solon, Neutrality and Partisan Literature of Late Fifthcentury Athens", **Museum Helveticum**, 41/3, 129-38.
- Diogenes Laertius (1925) **Bioi kai Gnomai ton en Philosophia Eudokimesanton** (Lives and Opinions of Eminent Philosophers in Ten Books I- II, Çev. R. D. Hicks), Londra: Loeb.
- Forsdyke, S. (2006). "Land, Labor and Economy in Solonian Athens: Breaking the Impasse Between Archaeology and History", **Solon of Athens: New Historical and Philological Approaches**, (Ed: J. H. Blok and A. P. M. H. Lardinois), Brill Academic Publishers, Leiden.
- Gilliard, C. (1907). Quelques Réformes de Solon, **Lausanne**, Bridel.
- Goldstein, J. A. (1972), "Solon's Law for an Activist Citizenry", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, 21/4, 538-545.
- Goušchin, V. (2016). "Solon's law on stasis and the rise of Pisistratus in 561/0 BC", **Acta Classica: Proceedings of the Classical Association of South Africa**, 59/1, 101-113.
- Harris, E. M. (1997). "A New Solution to the Riddle of the Seisachteia", **The Development of the Polis in Archaic Greece**, (Ed: L. G. Mitchell and P. J. Rhodes), Routledge, New York.
- Herodotos (1921) **Herodotou Historiai**, (çev. A. D. Godley), Londra: Loeb.
- Hölkeskamp, K.J. (2005). "What's in a Code? Solon's Laws between Complexity, Compilation and Contingency", **Hermes**, 133/3, 280-293.
- İplikçioğlu, B. (2015). **Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları**. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kaya, M.A. (2016). **Ege ve Eski Yunan Tarihi-I**, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Linforth, I. M. (1919). **Solon the Athenian**. University of California Press, Berkeley.
- Lysias (1930). **Against Philon**, (çev.W. R. M. Lamb), Londra: Loeb.
- Martin, R. P. (2017). "Seven Sages", **The Encyclopedia of Ancient History**, (Ed: R. S. Bagnall, K. Brodersen, C. B. Champion and A. Erskine), Wiley-Blackwell, Malden, MA.
- Martin, R. P. (1998), "The Seven Sages as Performers of Wisdom", **Cultural Poetics in Archaic Greece: Cult, Performance, Politics**, (Ed: C. Dougherty and L. Kurke), Oxford University Press, Oxford.

- Meiggs, R. And Lewis, D. M. (1988). **A Selection of Greek Historical Inscriptions to the End of the Fifth Century B.C.** Oxford.
- Noussia-Fantuzzi, M. (2010). **Solon the Athenian, the Poetic Fragments**, Brill, Leiden.
- Osborne, R. (2009). **Greece in the Making, 1200-479 BC**, second edition, London and Newyork.
- Plutarkhos (1914). **Bioi Paralleloi** (Plutarch's Lives, I [Theseus and Romulus, Lycurgus and Numa, Solon and Publicola] Vol. I, Çev. B. Perrin), Londra: Loeb.
- Robertson, N. (1986). "Solon's Axones and Kyrbeis, and the Sixth-Century Background (Figs. 1-2)", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, 35/2, 147-176.
- Rhodes, P. J. (1993). **A Commentary on the Aristotelian Athenaion Politeia**. Oxford.
- Sagstetter, K. C. (2013), **From Solon of Athens: The Man, the Myth, the Tyrant?** (Publicly accessible doctoral thesis), University of Pennsylvania, Philadelphia, <<http://repository.upenn.edu/edissertations/923> >.
- Scafuro, A. C. (2006), "Identifying Solonian Laws", **Solon of Athens: New Historical and Philological Approaches**, (Ed: J. H. Blok and A. P. M. H. Lardinois), Brill Academic Publishers, Leiden.
- Sickinger, J. P. (1999). **Public Records and Archives in Classical Athens**. The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London.
- Teegarden, D. A. (2014). "The Inauthenticity of Solon's Law against Neutrality", **Buffalo Law Review**, 62, 157-175.
- Tekin, O. (2016). **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Van't Wout, P. E. (2010), "Solon's Law on Stasis: Promoting Active Neutrality", **The Classical Quarterly**, 60/2, 289-301.
- West, M. L. (1972). **Iambi et elegi Graeci**, Oxford.
- Wolpert, A. (2002). **Remembering Defeat: Civil War and Civic Memory in Ancient Athens**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore.